

УДК 378:37.091.12.011.3-051:81

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ- ФІЛОЛОГА ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Ірина Шингоф

старша викладачка кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Краматорськ, Україна
ORCID ID 0000-0002-9343-0792
sh.iryana28@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто проблему формування культури професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтегрованого навчання, наведено приклади застосування краєзнавчого матеріалу, зокрема твори монументального мистецтва, художню цінність яких було визнано провідними українськими митцями образотворчого мистецтва, розкрито поняття: «культура», саморозвиток, «професійний саморозвиток», «інтегроване навчання». Пропонуються варіанти залучення педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти до самоосвітньої діяльності через дослідження мозаїчних панно, створених групою київських художників-монументалістів у шістдесятих роках двадцятого століття на Донеччині. На підставі здійсненого теоретичного аналізу подаються найбільш ефективні технології, що сприяють формуванню цілісного світогляду, активізації пізнавальної діяльності вчителів-словесників. Результати запропонованого дослідження мотивують педагогів до професійного самозростання, сприяють розвитку культурної компетентності, передбачають подальше вивчення процесу формування культури професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтегрованого навчання з використанням творів мистецтва.

Ключові слова: культура; саморозвиток; професійний саморозвиток; інтегроване навчання; комплексний підхід до навчання й виховання; українське монументальне мистецтво; мозаїки; естетичне виховання; культурна компетентність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Четверта промислова революція поставила перед людством нові виклики. Швидкий темп розвитку науки, постійне оновлення багатьох галузей виробництва засвідчили, що рівень освітніх послуг не може задовольняти суспільство: технологізація всіх галузей життя вимагають модернізації освітнього процесу. Цим спричинена необхідність удосконалювати й оновлювати систему підвищення кваліфікації педагогів, сприяти піднесенню на вищий шабель їхньої професійної майстерності, про що засвідчують державні документи: Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Проект Закону України «Про освіту дорослих». В останньому документі йдеться, зокрема, про те, що одним із завдань освіти дорослих є: «забезпечення права особи на освіту впродовж життя; розвиток культури навчання впродовж життя, стимулювання дорослих до самоосвіти і

саморозвитку» (Проект Закону України «Про освіту дорослих», 2020, с. 3). Перед здобувачами освіти поставлені завдання культурного самоусвідомлення та самовираження, розуміння та сприйняття загальнолюдських цінностей (Проект Закону України «Про освіту дорослих», 2020, с. 4).

Сьогодні актуальною проблемою є орієнтація педагога на постійне особистісне та професійне самозростання через самомотивацію та самоосвіту, визначення векторів власної життєтворчості, підвищення професійної майстерності. Сучасний учитель-філолог покликаний бути успішним, а отже, він має бути носієм інновацій, національної культури, уся його діяльність повинна бути спрямована на державотворення.

Проблема формування культури професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтеграції в післядипломній педагогічній освіті є актуальною й потребує наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування культури професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтеграції в післядипломній педагогічній освіті досліджували науковці: П. Буянов, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, Н. Кухарев, А. Маркова, Л. Мітіна, Є. Рогов, Т. Руднева, В. Синенко, В. Сластьонін, Т. Федірчик та інші.

Заслужують на увагу дослідження П. Буянова про освіту дорослих, яка, на думку вченого, відрізняється від навчання молоді «своїми цінностями і мотивами, метою і завданнями, змістом і формами організації, способами контролю й оцінки, а отже, – і своїми результатами». Освіта дорослих є більш мотивованою, ніж молоді, бо дорослі, як правило, уже мають досвід освітньої діяльності та навички практичної роботи; їх запити з проблем професійної освіти конкретні та прагматичні; організація освіти обумовлена жорсткими часовими межами (Буянов, 2020, с. 19).

Н. Скрябіна стверджує, що діяльнісно-рольовий рівень готовності дорослого слухача системи післядипломної освіти до підвищення якості навчання характеризується критеріями такого типу: здатність до самоорганізації процесу навчання, яка включає в себе самостійне визначення параметрів навчання та самоосвіти; визначення мети, пошук необхідних знань, формування умінь, навичок і якостей; акумуляцію досвіду як джерела навчання (Скрябіна, 2007). Отже, у викладацькій діяльності з педагогами-практиками слід активно застосовувати їхній особистісний і професійний досвід.

Цінними для нас є загальнонаукові погляди дослідників на проблему формування культури професійного саморозвитку педагога. О. Кучерявий, наприклад, вважає, що культура є сукупністю матеріальних і духовних

цінностей, здобутих людиною протягом її життя, тому рівень професіоналізму є складником і фундаментом формування педагогічної культури (Кучерявий, 2019, с. 82). На думку науковця, «носієм цінностей професійно-педагогічної культури є творчо-модулюючий тип учителя творчої генерації, здатний проектувати власні педагогічні системи, індивідуальні стратегії загального розвитку своїх учнів. Його підготовка вимагає докорінної зміни стратегічних орієнтирів, змісту й технологій навчання і виховання в закладах освіти, професійного самовдосконалення вчителя-практика на найвищому рівні його якості» (Кучерявий, 2019, с. 85).

Н. Гузій визначає педагогічний професіоналізм на основі поєднання аксіологічного підходу з особистісно-діяльнісним. Ціннісно-сміслові підґрунтя «зумовлює культуру самовизначення педагога у світі професійних цінностей завдяки її спонукально-стимулювальній, орієнтаційно-вибірковій, рефлексивно-регулятивній, стабілізуювальній, корекційно-розвивальній, прогностичній та адаптивній функціям» (Гузій, 2007).

В. Ковальчук стверджує, що саморозвиток «є цілісним комплексом процесів і засобів поступу особистості, задоволенням її пізнавальних і духовних потреб, розкриттям і вдосконаленням природних задатків та здібностей».

На думку В. Ковальчук, професійний саморозвиток визначається як усвідомлений цілеспрямований процес особистісного і професійного самовдосконалення з метою творчої самореалізації в процесі виконання професійної діяльності (Ковальчук, 2011, с. 210).

Особливу цінність для нашого дослідження становлять наукові розвідки Н. Бондаренко, В. Коваленко, О. Семенов, В. Сидоренко, які розкривають проблеми формування культури професійного саморозвитку вчителів української мови та літератури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Здійснити теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої проблемі формування культури професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтеграції в післядипломній педагогічній освіті. Визначити, теоретично обґрунтувати доцільність формування культури професійного саморозвитку в післядипломній педагогічній освіті, подати зразки найбільш ефективних педагогічних технологій, методів у навчанні вчителів-філологів, що сприяють формуванню цілісного світогляду на основі застосування інтеграції під час вивчення краєзнавчого матеріалу.

Методика дослідження. Наукову розвідку було здійснено через застосування емпіричних методів педагогічного дослідження. Застосовуючи

краєзнавчий матеріал, ми методом спостереження, співбесід, опитування визначали готовність учителів-словесників до формування цілісного світогляду, самоосвітньої діяльності, впровадження інтегрованого навчання, творчому застосуванню знань.

Результати дослідження. Проблему формування культури професійного саморозвитку вчителя-словесника засобами інтеграції в післядипломній педагогічній освіті ми розглядаємо через дослідження таких понять: «культура», «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «інтегроване навчання», «цілісний світогляд».

У науковій літературі є кілька визначень поняття «культура». С. Гончаренко, зокрема, пояснює як «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності... як сфера духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти і духовної творчості та визначає рівень освіченості та рівень оволодіння галуззю знань або діяльності» (Гончаренко, 2011, с. 248). Мета культури, на думку автора, полягає у всебічному гармонійному розвитку особистості та її діяльних здібностей (Гончаренко, 2011, с. 248).

Як стверджує Н. Мойсеюк, термін культура означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, як результат творчої діяльності людини й суспільства. «Сама людина формується в процесі власної діяльності як культурно-історична істота, що засвоює мову, прилучається до традицій і цінностей, що існують у суспільстві, оволодіває властивими для конкретного суспільства і його культури прийомами і навичками діяльності. Людина, отже, є продуктом загальнолюдської культури, її представником і носієм» (Мойсеюк, 2007).

О. Пехота доводить, що «поняття культура в найширшому змісті виражає якісну характеристику того, наскільки конкретні люди змогли піднятися над своєю біологічною природою, розвинувши свою другу – соціальну природу. Тому культурою є лише те зі створеного людиною, що спрямоване на її саморозвиток і самовдосконалення (Пехота, 2012, с. 167). Водночас, науковиця наполягає: «Культура – це свідомо, цілеспрямована творча активність індивідів і співтовариство: прагнення підтримати традиції, покращити і впорядкувати життя, здійснити якісь перетворення, протистояти руйнівним антигуманним тенденціям (Пехота, 2012, с. 168).

Учитель української мови та літератури закладу загальної середньої освіти як носій національних ціннісних орієнтирів має володіти культурологічною

компетентністю, яка передбачає усвідомлення мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови, літератури та історії українського народу, етнопедagogіки, українознавства тощо. У зв'язку із цим актуалізується здатність педагога до безперервного особистісного та професійного самозростання. У психологічній та педагогічній літературі є кілька пояснень значень цього поняття.

В. Сидоренко, зокрема, стверджує, що «саморозвиток – процес збагачення діяльнісних здібностей чи інших якостей особистості в процесі різних видів професійно-педагогічної діяльності, у результаті чого накопичується соціальний досвід і культурні досягнення (Сидоренко, 2013 с. 64). Безумовно, процес саморозвитку особистості вчителя досягається за умови, коли педагог сам ставить перед собою мету, завдання, яких намагається досягти. На нашу думку, процесові саморозвитку вчителя-філолога сприяють визначені В. Сидоренко чинники:

- самоактуалізація – намагання вчителя до більш повного вияву й розвитку власних можливостей, потенціалу психіки та організму;
- самоаналіз професійно-педагогічної діяльності – вивчення вчителем стану, результатів своєї роботи, установлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між елементами педагогічних явищ, визначення шляхів удосконалення навчання та виховання школярів;
- самовдосконалення – удосконалення самого себе (фізичне, моральне та ін.), власного рівня педагогічної майстерності протягом усього життя;
- самоефективність – це оцінка вчителем власних здібностей, професійних можливостей;
- усвідомлення шляхів самореалізації, неперервного професійного саморозвитку й самовдосконалення;
- самоорганізація – здатність учителя до регуляції природних, психічних, особистісних станів, якостей, властивостей, здійснювана свідомістю, вольовими та інтелектуальними механізмами, що виявляється в мотивах поведінки й реалізується у впорядкованості професійно-педагогічної діяльності;
- самоосвіта вчителя – систематична й цілеспрямована діяльність педагога, спроектована на розширення та поглиблення знань, умінь;
- визначення установок, неперервного підвищення рівня педагогічної майстерності;
- самооцінка – судження вчителя про міру наявності в нього тих чи тих якостей, здібностей, властивостей, своїх достоїнств і недоліків у співвідношенні їх із певним еталоном;

- самопізнання – дослідження, пізнання вчителем себе, своєї внутрішньої суті;
- самореалізація вчителя– здійснення, утілення в життя накреслених власних планів, задумів, змодельованих віртуальних проєктів розвитку педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією, прогнозів щодо себе і власної професійно-педагогічної діяльності (Сидоренко, 2013, с. 63–64).

Післядипломна педагогічна освіта покликана сприяти розвитку цілісного світогляду вчителя-словесника, бо він формує ціннісне ставлення до наукових знань, до історичних подій, націєтворчих процесів, культури українського народу тощо. І. Надольний стверджує, що світогляд людини має цілісний, інтегративний характер, а не є простою сумою його складників. Саме через світогляд людина формує своє інтегроване ставлення до об'єктивної дійсності, він є результатом духовного сприйняття людиною світу (Надольний, 2015, с. 53).

На наше переконання, формуванню культури професійного саморозвитку вчителя-словесника в процесі становлення його цілісного світогляду сприяє інтерактивна взаємодія під час проведення занять зі слухачами курсів підвищення кваліфікації із застосуванням елементів інтеграції в процесі вивчення краєзнавчого матеріалу, зокрема мозаїк, створених групою київських художників-монументалістів у 60-их рр. ХХ століття в м. Донецьку (Огнева, 2008, с. 3 – 51).

Загальновідомо, що формування духовності суспільства неможливе без вивчення культурних явищ і традицій минулого. Важливою проблемою наразі залишається інкультурація, (тобто процес входження індивіда в культуру, оволодіння етнокультурним досвідом), у результаті якої особистість «здатна засвоювати й відтворювати культуру, її базові цінності, традиції, поширювати, транслювати, передавати культурну спадщину прийдешнім поколінням» (Бондаренко, 2019). Як свідчать проведені бесіди, анкетування, здобувачі освіти недостатню обізнані з культурною спадщиною українського народу. Зокрема, ідеться й про роботи групи українських художників-монументалістів (Г. Синиці, А. Горської, В. Зарецького, Г. Зубченко, Г. Марченка), які в середині шістдесятих років ХХ століття працювали над циклом мозаїк на Донеччині.

Провідні мистецтвознавці дали високу оцінку цим роботам, зазначивши, що за унікальністю, творчим задумом вони мають таке ж саме значення, як і мозаїки й фрески Михайлівського Золотоверхого собору в Києві, як і роботи відомих мексиканських художників: Сікейроса, Ороско та Рівери (Огнева, 2008, с. 3 – 5). На жаль, сьогодні ще не досліджено проблему вивчення в школі мозаїк,

створених у нашому краї. На нашу думку, потребує подальшого вивчення зв'язок цих творів із міфологією українського народу, бо значна частина робіт може слугувати ілюстраціями до вивчення в школі фольклору, творів українських письменників, які використовували народні вірування, символіку в художніх творах.

Вивчення краєзнавчого матеріалу через застосування інтегрованого підходу до навчання педагога зобразити у вигляді схеми (Рисунок 1):

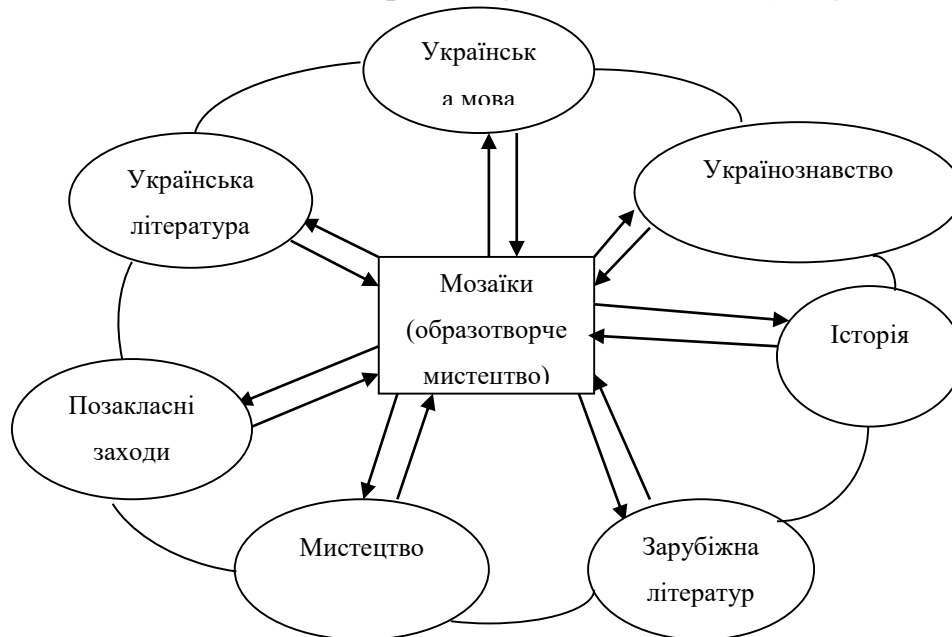

Рис. 1. Схема інтегрованого підходу до навчання

Краєзнавчий матеріал надає нам величезні можливості впровадження патріотичного, національного виховання, здатність зрозуміти закони пізнання людини та світу, щастя відкривати нові знання, збагнути свою причетність до рідного народу. До проблем багатогранного застосування краєзнавства в школі зверталися Я. Коменський, І. Песталоцці, Ж. Руссо, А. Дистервег, К. Ушинський, О. Духнович, С. Русова, Х. Алчевська, В. Сухомлинський та інші. Провідні педагоги стверджували, що виховання любові до рідного краю можливе лише за умови його всебічного вивчення; наголошували на необхідності використання в процесі формування особистості надбань та здобутків народу в літературі, культурі, мистецтві того регіону, тієї землі, на якій народилася людина.

Інтеграція є одним з актуальних засобів, який здатний розв'язати численні проблеми освіти; зокрема, сприяє формуванню цілісного світогляду, закладає нові умови діяльності здобувачів освіти, сприяє активізації самоосвіти педагогів. На нашу думку, застосування елементів інтегрованого навчання сприяє

глибшому, більш усвідомленому засвоєнню знань про рідний край. Значний внесок у розвиток теорії внесли Ю. Самарін, Б. Ананьєв, В. Онищук та інші вчені. Заслуговує на увагу досвід Т. Попової «Формування цілісного світогляду школярів у процесі вивчення української мови та літератури», в основі якого лежить вплив на самовизначення й самоусвідомлення здобувачів освіти через вивчення краєзнавчого матеріалу в контексті української та світової літератури, історії, природознавства, різних галузей мистецтва.

Результатом інтерактивної взаємодії педагогів із застосуванням інтеграції, слухачів курсів підвищення кваліфікації, є створені педагогами проекти, підготовка яких стимулювала здобувачів освіти до самоосвітньої діяльності, поглиблювала їхню культурологічну компетентність. Захищаючи свої творчі наробки, педагоги визначали теми уроків української мови та літератури як найбільш оптимальні для впровадження інтеграції, доводили доцільність використання краєзнавчого матеріалу на основі впровадження інтегрованого навчання, обґрунтовували науково-методичні засади використання краєзнавчого матеріалу через застосування міжпредметних зв'язків, афішували розроблені ними зразки найбільш ефективних педагогічних технологій, методів, що формують цілісний світогляд здобувачів освіти, сприяють активізації навчальної діяльності; наводили фрагменти уроків української мови та літератури із застосуванням елементів інтеграції під час обговорення мозаїк, створених групою київських художників-монументалістів у 60-их рр. ХХ століття в м. Донецьку (Огнєва, с. 3 – 51).

Педагоги дійшли висновку, що використання текстів-описів мозаїчних панно, виконання творчих робіт під час проведення уроків розвитку зв'язного мовлення, застосування матеріалів образотворчого мистецтва та світової художньої культури, компаративного аналізу текстів (українська література – зарубіжна література), проєкції змісту творів на історичний матеріал сприяють формуванню цілісного світогляду здобувачів освіти. Зосереджується увага на необхідності сприймати літературний твір як мистецьке явище, розуміти його художню своєрідність, особливості індивідуального стилю автора, розглядати його в контексті розвитку світової художньої культури. Взаємодія різних видів мистецтва (художня література – образотворче мистецтво) спрямована на те, щоб розвивати не лише логічне мислення, інтелект, а й формувати емоційно-почуттєву сферу. Саме інтеграція окремих видів мистецтва, навчальних предметів забезпечує ефективність естетичного виховання.

Педагоги склали перелік творів української літератури (рекомендованих програмою і для позакласного читання), які слід вивчати через зіставлення з

мозаїками, створеними групою художників-шістдесятників під керівництвом Г. Синиці («Велесова книга», «Слово про похід Ігорів», балади Т. Шевченка, «Лісова пісня» Лесі Українки, «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, «Скитський скарб» Н. Королевої, «Нечиста сили» В. Королева-Старого, романи В. Шевчука та інші).

Здобувачі освіти мали можливість дослідити, що формування духовності суспільства неможливе без вивчення культурних явищ і традицій минулого. Педагоги поглиблювали свої знання з української міфології, якою здавна цікавилися як вітчизняні, так й іноземні дослідники старовини, бо міфічні оповідання передають великий обсяг знань про давній світогляд, етику, мораль наших предків. Провідними вченими визнано, що міфічна епоха була розквітом, світанком історії народу. Досліджували її ще у XVIII столітті. Чималий внесок у збирання й вивчення міфології у XIX столітті вклали М. Костомаров, М. Максимович, І. Вагилевич П. Чубинський, П. Єфименко, В. Антонович, І. Франко, В. Гнатюк та ін. Цікавилися слов'янською міфологією й українці в діаспорі (О. Воропай). А В. Королів-Старий, Н. Королева за джерелами народних вірувань та міфів написали художні твори. Чималий внесок у вивчення й популяризацію народної творчості, символів здійснили сучасні вчені: В. Давидюк, Г. Лозко, С. Плачинда та інші.

Подаємо орієнтовний план підготовки до проведення інтегрованого уроку із використанням краєзнавчого матеріалу, який запропонували педагоги.

1. Позакласні заходи: віртуальна екскурсія «Музей просто неба», Знайомство з життям і діяльністю митців-шістдесятників на Донеччині та їхніми творами. Зустріч із автором книг «Перлини монументального мистецтва на Донеччині», «Алла, Алла, Алилуя...» (присвячена А. Горській) Л. Огневою, інтерв'ю, фотосесія тощо.

2. Дослідницька робота: збирання інформації для мультимедійних презентацій, повідомлень, творчих звітів, відгуків, заочних мініекскурсій тощо.

3. Робота з творчими групами за напрямками: мовознавці (простежують етимологію слів мистецтво, панно, монументальне мистецтво, мозаїка, фасад, смальта тощо), добирають тексти для тренувальних вправ, мінідиктанти. літературознавці, народознавці (здійснюють пошуки уривків творів як вітчизняної, так і світової літератури, народної міфології, які мають спільні з мозаїками та народними віруваннями мотиви, теми, образи, проводять аналітично-синтезуючу діяльність). Мистецтвознавці (збирають матеріал для підтвердження художньої вартості мозаїк як творів образотворчого (монументального) мистецтва, простежують спільні мотиви зі світовим

мистецтвом). Історики (знаходять наукову інформацію з історичних джерел, що підтверджує відображення подій минулого у творах мистецтва, зокрема про рух шістдесятництва в Україні тощо).

4. Реалізація зібраного інтегрованого матеріалу на уроці, позакласному заході (конференції, вечорі, засіданні клубу прихильників мистецтва, дискусії, диспуті, театралізованому вечорі, фестивалі мистецтва, грі-конкурсі). На уроках, позакласних заходах творчі групи учнів виступають із самостійно підготовленими матеріалами й проводять заочну екскурсію із використанням засобів дистанційного навчання.

На уроках мови, крім невичерпних можливостей використання різноманітних текстів, що перегукуються з літературними творами, мозаїками й народознавчими матеріалами, педагоги пропонують провести уроки розвитку зв'язного мовлення. Наприклад, у 7 або 8 класі вважають за доцільне запропонувати скласти епічний твір довільного жанру (легенда, переказ, казка, оповідання тощо). Варто так само використати краєзнавчий матеріал і під час виконання таких робіт, як твір-оповідання за поданим сюжетом (7 клас), на основі почутого з обрамленням, опис пам'яток історії і культури (8 клас), відгук про твір мистецтва (10 клас) тощо.

Подаємо перелік творів української літератури, на яких доцільно використовувати елементи інтегрованого навчання (Табл. 1):

Таблиця 1

Перелік творів української літератури, на яких доцільно використовувати елементи інтегрованого навчання

Назва мозаїки	Українська література	Історія / Зарубіжна література	Українознавство / Художня культура
«Космос» «Вода»	1. Міф – найдавніша форма художньої творчості народу. Слов'янська міфологія про створення світу (9 клас). 2. Обрядова народна поезія, її жанри (колядки, щедрівки про створення світу птахом) (8 клас). 3. «Слово про похід Ігорів». Плач Ярославни (9 клас). 4. «Шістдесятники» і пробудження національної свідомості в суспільстві, звернення до духовних коренів народу (11 клас).	1. Античні міфи про створення світу. 2. Язичницькі вірування давніх слов'ян. 3. Розвиток української культури в 60-х рр. XXст. Шістдесятники. Дисиденти.	Легенди про Сокола Рода, який заснував світ. Особливості використання національних кольорів-символів. Вірування слов'ян у магічну, цілющу силу води (жива і мертва вода).
«Вогонь»	М. Коцюбинський «Тіні забутих предків». Добування живого вогню на полонині та на Святвечір (10 клас).	Прометеїв вогонь. З умінням видобувати та підтримувати вогонь пов'язується покращення життя людей.	Легенди, міфи про надприродну силу вогню.

І. ШИНГОФ

Культура професійного саморозвитку вчителя-філолога засобами інтеграції в післядипломній педагогічній освіті

«Жінка-Птаха»	«Велесова книга». Образ Матері-Птиці, заступниці нашої землі (9 клас).	Античні міфи про напівлюдей-напівтварин.	Зображення птахів на предметах побутового вжитку, вишивці.
«Прометей»	Поезія В.Сосюри про Донеччину. Література рідного краю. (10 клас). Народна казка «Яйце-райце» (8 клас).	Наш край у II пол. XIX століття. Початок індустріалізації. Створення промисловості на Донеччині.	Народні перекази про вугілля, яке навчилися виктовувати чумаки для підтримання вогню. Погляди на яйце як модель будови Всесвіту.
«Повітря»	Леся Українка «Лісова пісня». Епізод пробудження Мавки навесні. Останній монолог Мавки (10 клас). 2. Позакласне читання. В.Королів-Старий «Мавка-Верба» (9 клас).	Верба – священне дерево в Стародавній Греції, Китаї, Японії.	Прислів'я, приказки про вербу, її сакральне значення в житті українців. Обрядодії, що виконувалися з гілками верби. Священне дерево-тотем.
«Надра»	Позакласне читання. Оповідання Н.Королевої «Скитський скарб» (8 клас).	Біблія про походження світу. Потойбіччя в античній міфології. Фантастичні казки про зміїв у світовій поезії.	Міфологічний образ Ящура –Змії, пов'язаний із функцією первородності. Культ Ящура в Україні.

Як стверджував відомий український поет Є. Маланюк, безнаціональної культури немає. «Немає культури без коріння. Безнаціональною може бути лише цивілізація». Культура, на думку «імператора залізних строф» – усе те, що створено людиною, створено, а не зроблено механічно. Справжні культурні факти є наслідком творчого акту. (Маланюк, с. 6). І педагоги, які готували творчі проекти, засвідчили, що вони не тільки є носіями національної культури, а як творчі особистості, здатні прищеплювати своїм вихованцям любов до вітчизняного мистецтва, популяризувати кращі здобутки української духовної спадщини, так розвиваючи власний рівень культури професійного саморозвитку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, сучасне суспільство потребує активного, мобільного, творчого педагога, здатного до безперервного навчання, адекватного оновлення власної методики, технологій освітнього процесу. Формування культури професійного саморозвитку вчителя-словесника в процесі становлення його цілісного світогляду в значній мірі сприяє розв'язанню цієї проблеми. Ми переконалися що вивчення краєзнавчого матеріалу в значній мірі сприяє впровадженню культури професійного саморозвитку, використанню інтеграції, формує цілісний світогляд здобувачів освіти.

Як слушно зауважує О. Семенов, учитель гуманітарних дисциплін – «це мудрий наставник, котрий уважно ставиться до особистості кожної дитини і власним прикладом допомагає помічати й цінувати неповторну красу у творах мистецтва, глибоко осмислювати вчинки літературних персонажів, а також свої на основі засвоєних морально-етичних норм, стимулює вихованців до

естетичного саморозвитку, самоактуалізації й самовдосконалення, стимулює потяг до істини, розвиває нестандартність і гнучкість мислення, стимулює прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, виховує молодих, активних, діяльних українських громадян у полікультурному інформаційному просторі». Це стає можливим, якщо педагогічна майстерність учителя неперервно вдосконалюється й забезпечує високий рівень педагогічної взаємодії з учнями та колегами (Семенов, с. 6).

На наше переконання, потребує подальшого дослідження проблема значення творів мистецтва різних жанрів у формуванні культури професійного саморозвитку вчителя-філолога із застосуванням інтегрованого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко, Н. (2019). *Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики*. Київ, Україна. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715620/1/BNV_19_DTIP_Konf.pdf
2. Буянов, П. (2020) *Феномен освіти дорослих у сучасних умовах*. Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти: Бердянський державний педагогічний університет. Бердянськ, Україна.
3. Гончаренко, С.У. (2011). *Український педагогічний енциклопедичний словник*. Вид. 2-е, доп., випр. Рівне, Україна: Волинські обереги.
4. Гузій, Н.В. (2007). Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога (Автореф. дис. д-ра пед. наук.). Київ, Україна: Ін-т вищої освіти АПН України.
5. Ковальчук, В.А. (2011). Професійний саморозвиток фахівця як педагогічна проблема. *Професійний саморозвиток майбутнього фахівця*. Житомир, Україна. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
6. Кучерявий, О.Г. (2019). Феномен професійно-педагогічної культури: аспект терміносистеми її теорії у цілісному вимірі. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*, 1, 81–86.
7. Маланюк, Є.Ф. (1993). *Нариси з історії нашої культури*. Київ, Україна: Обереги.
8. Мойсеюк, Н.Є. (2015). Педагогіка: навчальний посібник. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/49338-32-pedagogchna-gumantarna-kultura.html>
9. Надольний, І.Ф. (2015). Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини. *Вісник НАДУ при Президентові України*, 5, 50–54.
10. Огнева, Л.Р. (2008). *Перлини українського монументального мистецтва на Донеччині*. Івано-Франківськ, Україна: Лілея.
11. Пехота, О.М. (2012). Формування технологічної культури сучасного викладача як складової його педагогічної майстерності. *Естетика і етика педагогічної дії*, 3, 165–180.
12. Проєкт Закону України «Про освіту дорослих», (2020). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-osvitu-doroslih>.
13. Семенов, О.М. (2015). *Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя гуманітарних дисциплін*. Київ, Україна.
14. Сидоренко, В.В. (2013). *Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект* : термінологічний словник-довідник. Донецьк, Україна: Витоки.
15. Скрябина, Н.Ю. (2007). *Андрагогические условия профессионально-личностного*

саморозвиття педагога (Автореф. дис. канд. пед. наук.). Ростов-на-Дону, Российская Федерация: ФГОУ ВПО «Южный федеральный университет».

CULTURE OF PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF A TEACHER- PHILOLOGIST BY MEANS OF INTEGRATION IN POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

Iryna Shynhof

senior lecturer at the Department of Social and Humanitarian Education
Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-9343-0792

sh.iryana28@gmail.com

Abstract. The article focusses on the relevance of adult lifelong learning, in particular for postgraduate pedagogical education, emphasizes the need to improve the system of professional development of teachers, promoting their professional skills. The concepts of culture, self-development, professional self-development, integrated learning, holistic worldview are defined. The scientific works of researchers who emphasized the need to form a culture of professional self-development of teachers by means of integrated learning are examined.

The article describes the role of the teacher of the Ukrainian language and literature as a bearer of national values, who should have cultural competence, which includes awareness of language as a form of expression of national culture, the relationship of language, literature and history of the Ukrainian people, ethnopedagogy, Ukrainian studies, etc. Emphasis is put on the need to pay attention to the values of teachers, as the worldview of most of them was formed during the totalitarian system.

The examples of application of regional ethnography material, in particular works of monumental art are given. The study offers some possibilities for involving teachers in the system of postgraduate pedagogical education by studying mosaic panels created by the group of Kyiv monumental artists in the sixties in Donetsk region. It is demonstrated that the formation of the culture of professional self-development of the language and literature teacher is facilitated by the use of elements of integration.

The results of the proposed study motivate teachers to use regional ethnography materials that promote patriotic education, focus on the study of works of art which help to understand the uniqueness and richness of Ukrainian cultural heritage and promote cultural competence.

Key words: culture; professional self-development; integrated approach to teaching and education; Ukrainian monumental art; cultural competence.

REFERENCES

1. Bondarenko, N. (2019). *Cultural competence as a problem of Ukrainian linguodidactics*. Kyiv, Ukraine
2. Buianov, P. (2020). *The phenomenon of adult education in modern conditions. Psychological and pedagogical support of professional growth of personality in the system of continuing professional education*. Berdyansk, Ukraine.
3. Honcharenko, S.U. (2011). *Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary*. Rivne, Ukraine: Volynski oberehy.
4. Huzii, N.V. (2007). *Category of professionalism in the theory and practice of training of the future teacher* (Author's dissertation of the doctor of pedagogical sciences). Kyiv, Ukraine: In-t vyshchoi osvity APN Ukrainy.

5. Kovalchuk, V.A. (2011). *Professional self-development of specialists as a pedagogical problem. Professional self-development of the future specialist*. Zhytomyr, Ukraine: ZhSU Publishing House.
6. Kucheriavyi, O.H. (2019). The phenomenon of professional and pedagogical culture: an aspect of the terminological system of its theory in its holistic dimension. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskyi kolehium" imeni T. H. Shevchenka. Pedagogichni nauky*, 1, 81–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2019_1_18
7. Malaniuk, Ye.F. (1993). *Essays on the history of our culture*. Kyiv, Ukraine: Oberehy.
8. Moiseiuk, N.Ye. (2015). *Pedagogy: a textbook*. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/49338-32-pedagogchna-gumantarna-kultura.html>
9. Nadolnyi, I.F. (2015). Worldview is a key problem of cognition and human activity. *Bulletin under the President of Ukraine. Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy*. Kyiv, Ukraine.
10. Ohnieva, L.R. (2008). *Pearls of Ukrainian monumental art in Donetsk region*. Ivano-Frankivsk, Ukraine: Lileia.
11. Piekhota, O.M. (2012). Formation of technological culture of a modern teacher as a component of his pedagogical skill. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*, 3.
12. Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro osvitu doroslykh», (2020). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-osvitu-doroslih>.
13. Semenoh, O.M. (2015). *Integrative bases of development of pedagogical skill of the teacher of humanities*. Kyiv, Ukraine.
14. Sydorenko, V.V. (2013). *Pedagogical skill of a teacher of Ukrainian language and literature in the system of postgraduate education: acme-synergetic aspect: terminological dictionary-reference book*. Donetsk, Ukraine: Vytoky.
15. Skrjabina, N.Ju. (2007). *Andragogical conditions of professional and personal self-development of a teacher*. (Extended abstract of PhD dissertation). Rostov-on-Don, Russian Federation.

Матеріали надійшли до редакції 17.04.2021 р.